



**М. О. Божко,**  
здобувач, директор департаменту  
міжнародної освіти Сумського державного університету

## РОЗВИТОК МАШИНОБУДУВАННЯ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗШИРЕНОГО ВІДТВОРЕННЯ ЕКОНОМІКИ

*У статті досліджено сучасне становище сегменту машинобудування України з наголосом на забезпечення відтворювальних процесів усередині галузі.*

*Ключові слова:* розширене відтворення економіки, машинобудування, транспортні засоби та устаткування, матеріально-технічна база.

**Н. А. Божко**  
**РАЗВИТИЕ МАШИНОСТРОЕНИЯ В УКРАИНЕ  
В КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ РАСШИРЕННОГО  
ВОСПРОИЗВОДСТВА ЭКОНОМИКИ**

*В статье исследовано современное положение сегмента машиностроения Украины с акцентом на обеспечение воспроизводственных процессов внутри отрасли.*

*Ключевые слова:* расширенное воспроизводство, машиностроение, транспортные средства и оборудование, материально-техническая база.

**M. O. Bozhko**  
**THE DEVELOPMENT OF MACHINE BUILDING IN  
UKRAINE AND ENSURING THE EXPANDED  
REPRODUCTION OF THE ECONOMICS**

*This article explores contemporary situation of Ukrainian machine building segment with an emphasis on providing reproductive processes within the industry.*

*Key words:* expanded reproduction, machinery, vehicles and equipment, material and technical base.

**Постановка проблеми.** В умовах глобалізаційних перетворень та розбудови ринкової економіки машинобудівні підприємства України відчувають багато труднощів у намаганні впровадити стратегію інноваційного поступу. Розвиток вітчизняної економіки на сучасній науково-технічній основі, підвищення потенціалу до розгортання виробничих потужностей із використанням власних науково-дослідницьких розробок стримується дефіцитом інвестиційних ресурсів, кризовим обвалом у кредитуванні реального сектору, нерозвинутою інфраструктурою фінансових ринків, недостатньою державною підтримкою НДДКР, катастрофічним старінням технічного рівня виробничої основи машинобудівної галузі.

**Мета статті** полягає в дослідженні існуючого становища машинобудування України в контексті забезпечення відтворювальних процесів у галузі.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблема інвестиційного забезпечення розвитку промислових підприємств досить вичерпно представлена в дослідженнях українських та закордонних фахівців, серед яких слід відмітити І. О. Бланка, В. М. Гейця, С. М. Ілляшенка, Б. Є. Кваснюка, В. В. Ковальова, С. І. Колосок, В. П. Семиноженка, В. Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО, Р. А. ФАТХУТДИНОВА та ін. Дискусійними залишаються питання про структуру машинобудівної галузі, яка б могла забезпечити інноваційний розвиток економіки, розширене відтворення тощо.

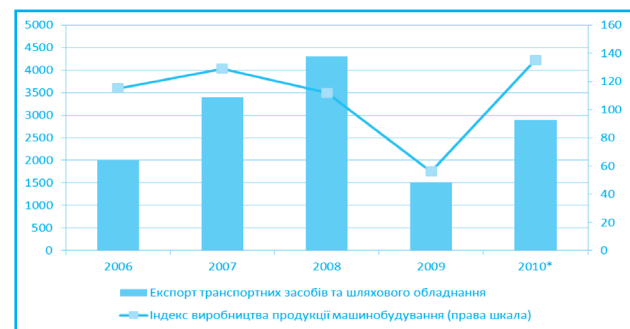
**Основні результати дослідження.** З початку 2011 року, незважаючи на збереження багатьох негативних явищ в економіці країни (незадовільний фінансовий стан підприємств, відсутність повноцінного кредитування поточної діяльності та ін.), приріст обсягів промислового виробництва збільшився від 4,9% у квітні до 8,6% у травні порівняно із відповідним місяцем попереднього року. Основний внесок у приріст промислового виробництва, як і в попередні місяці, припав на експортоорієнтовані галузі – металургію, машинобудування, хімічну та нафтохімічну промисловість [4].

Найбільший приріст промислового виробництва як протягом 2010 року, так і в грудні того ж року мало машинобу-

дування (рис. 1). Обсяги виробництва машинобудування у 2010 р. зросли на 34,5% порівняно із 2009 роком (у грудні 2010 року – на 38,9% у річному обчисленні). Розвитку галузі сприяв високий зовнішній інвестиційний попит (обсяг експорту продукції машинобудування збільшився на 33,6% за 2010 рік, що було забезпечено насамперед збільшенням поставок залізничних локомотивів у 3,1 разу) [3].

Поліпшення динаміки машинобудування, як і деяких інших експортоорієнтованих галузей, у першій половині 2011 року (збільшення приросту відповідно від 13,6% у квітні до 18,9% у травні) значною мірою було спричинено високим внутрішнім попитом, зокрема інвестиційним, на фоні зменшення бази порівняння минулого року [4].

Аналіз даних, наведених у табл. 1, показує, що в Україні чітко простежується тенденція скорочення кількості підприємств машинобудівного сектору протягом 2007–2009 рр. На думку О. В. Люльова [1], «це пояснюється, у першу чергу, структурними перетвореннями в національній економіці, коли капітал з неефективних сег-



**Рис. 1. Індекс виробництва продукції машинобудування та експорт транспортних засобів (до попереднього року)**

*Джерело:* Складено автором на основі [3]

*Примітка:* \* – Експорт транспортних засобів та шляхового обладнання за січень-листопад 2010 року.

Таблиця 1

Динаміка показників, які характеризують розвиток машинобудівної галузі України

Показник	Рік									
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Обсяг реалізованої промислової продукції, млн. грн.	21523,1	24492,0	35133,1	53569,3	59668,1	68730,6	98339,9	121780,4	85833,0	116200,8
Індекс промислової продукції, %	118,8	111,3	135,8	128	107,1	111,8	119	100,3	55,1	136,1
Кількість підприємств	10345	10898	11150	11267	11448	11502	11537	11429	11388	-
Середньорічна кількість найманих працівників, тис. осіб	958	867	810	793	773	776	783	771	765	-
Ступінь зносу основних фондів, %	57,1	59,3	61,4	58,5	62	63,2	68,9	-	64,9	-
Наявність основних фондів на кінець року, млн. грн.	50590	-	54233	50544	58488	62285	89678	-	-	-
Індекс заробітної плати, %	144	-	128,3	128,9	128,1	129,2	131	128,8	-	-

Джерело: Складено автором на основі [1; 2; 5; 6]

ментів ринку переходить у високоєфективні, в результаті відбувається ліквідація частини машинобудівних підприємств». Паралельно зі скороченням кількості компаній, що працюють у машинобудівній галузі, відбуваються пролонговані процеси зменшення чисельності її працівників. Починаючи з 2001 року, їх кількість скоротилася проти 2008 року майже на 200 тис. осіб. Однією з передумов, на думку того самого автора [1], став «відносно невеликий рівень заробітної плати в машинобудуванні, яка становила у 2008 році 1 389 грн., що нижче на 165 грн., ніж у цілому по промисловості. У зв'язку з цим відбувається перетікання кадрів в інші, «привабливіші» галузі, що негативно відбивається на комплектації підприємства кадрами».

Поряд із цим, ключовою загрозою конкурентоспроможності машинобудівної галузі та відтворювального процесу загалом є продовження експлуатації фізично і морально застарілих основних засобів, що свідчить про відсутність довгоочікуваних структурних перетворень в економіці. Потенціал зростання імпорту інвестиційних товарів і високих темпів збільшення обсягів реалізації продукції машинобудування докризового періоду недостатньо мірою були спрямовані на модернізацію виробничих потужностей. Існуючі темпи оновлення основних фондів у машинобудівній галузі (як і в промисловості у цілому) на рівні 4–5% за рік в умовах, коли накопичений ступінь їх зносу становить 60% (див. табл. 1), очевидно, не в змозі забезпечити їх своєчасну заміну [1].

У структурі галузі машинобудування 2010 року найбільшу частку займало виробництво транспортних засобів та устаткування – 42%, тоді як інші два сегменти – електричного, електронного й оптичного устаткування, з одного боку, і машин та устаткування – з другого, охоплюють відповідно 24% і 34% (рис. 2).



Рис. 2. Структура реалізованої продукції машинобудування у 2010 році  
Джерело: [2]

Темп росту в машинобудуванні, за підсумками січня-травня 2011 року, становив 22,5% і був забезпечений переважно збільшенням обсягів виробництва саме кінцевої продукції, а не напівфабрикатів або комплектуючих. Зростання спостерігалось у всіх підвидах машинобудівної промисловості (рис. 3): виробництві транспортних засобів та

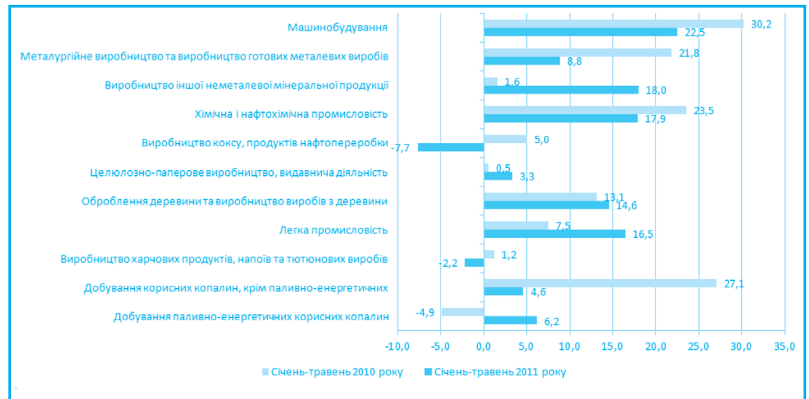


Рис. 3. Структура реалізованої продукції машинобудування у 2010 році  
Джерело: [2]

устаткування (на 32%), виробництві електричного, електронного й оптичного устаткування (на 18,8%), виробництві машин та устаткування (на 13,8%). За цей самий період виробництво тракторів зросло вдвічі, машин пральних – у 1,8 разу, автомобілів легкових – у 1,7 разу, вагонів – на 43,5%, автобусів – на 23,5% тощо [8].

Збереження тенденції зростання в машинобудуванні, так само, як і в ряді інших внутрішньоорієнтованих виробництв, сприяє формуванню позитивних структурних зрушень у промисловості, що дозволяє оцінювати перспективи її розвитку як обнадійливі [8].

Порівнюючи динаміку інвестицій, якість науки та обсяги інноваційної активності в Україні з поточними тенденціями, що виявляються у зарубіжних країнах (США, Японія, країни СНД, європейські країни, країни Південно-Східної Азії), С. І. Колосок [7] відзначає, що «Україна загрозово наближається до стану відсталої держави. Неприпустимо затягується процес інституційних перетворень системи науково-технічного і кадрового забезпечення економіки України відповідно до умов світового ринку».

Загрозливих масштабів набуло старіння наукових кадрів, критичної межі досягла зношеність парку наукового обладнання та матеріально-технічної бази науки, внаслідок чого наукова складова національної конкурентоспроможності неухильно знижується».

В. Л. Тovaжнянський [9], аналізуючи діяльність вітчизняних машинобудівних підприємств, підкреслює, що їх власні джерела коштів складають сьогодні понад 80 відсотків сукупного обсягу отримуваних інвестицій. І навпаки, у розвинутих країнах світу близько 80 відсотків, що направляються на реальне інвестування, – це переважно кредити або залучені фінансовими інструментами у виробництво кошти.

Обсяг інвестування машинобудівних компаній у власні виробничі потужності є вкрай малим порівняно із промисловим сектором України у цілому, а динаміка їх зростання не свідчить про кардинальні розходження з основними тенденціями переробної галузі (рис. 4).

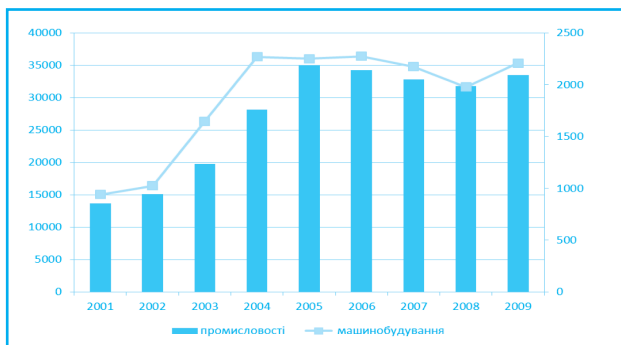


Рис 4. Інвестиції в основний капітал підприємств промисловості та машинобудування, млн. грн.

Джерело: [9]

**Висновки.** На основі проведеного дослідження можна окреслити сучасні особливості фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності українських машинобудівних компаній, як-от: відчутно зменшилася частка інвестицій підприємств в основний капітал (причиною цього є значний дефіцит обігових коштів у більшості промислових компаній); скорочення капіталовкладень, що призвело до зростання термінів оновлення основних засобів машинобудівного комплексу та відповідного зменшення їх фізичного обсягу; істотне відставання українських машинобудівних компаній у темпах інноваційної активності.

### Література

1. Люльов О. В. Формування стратегій розвитку підприємства в умовах незбалансованої економіки : дис... канд. екон. наук : 08.00.04 / О. В. Люльов. – Суми, 2011. – 191 с.
2. Статистичні дані промисловості України [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Бюлетень Національного банку України. – 2011. – № 2 [Електронний ресурс] / Портал Національного банку України. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua/Publication/econom.htm#Бюлетень Національного банку України>
4. Бюлетень Національного банку України. – 2011. – № 7 [Електронний ресурс] / Портал Національного банку України. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua/Publication/econom.htm#Бюлетень Національного банку України>
5. Підсумки роботи промисловості України за січень-грудень 2010 року. Експрес-випуск [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Обсяг реалізованої продукції за основними видами промислової діяльності за січень-грудень 2010 року. Експрес-випуск [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Колосок С. І. Управління експортноорієнтованим портфелем продуктових інновацій підприємства машинобудування : дис... канд. екон. наук : 08.00.04. – Суми, 2011. – 117 с.
8. Підсумки роботи промисловості за січень-травень 2011 року [Електронний ресурс] / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу : [http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat\\_id=32843](http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=32843)
9. Товажнянський В. Л. Формування антикризового механізму стабілізації та стійкого розвитку машинобудівних підприємств : дис... канд. екон. наук : 08.00.04 / В. Л. Товажнянський. – Харків, 2011. – 296 с.

Стаття надійшла до редакції 3 жовтня 2011 року



**Р. А. Кучеренко,**  
аспірант Національного університету біоресурсів і природокористування України

УДК 338.439.4

## ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ ПЛОДООВОЧЕВОЇ КОНСЕРВНОЇ ГАЛУЗІ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ЗАСАДАХ

У статті досліджено проблеми, що гальмують прискорений розвиток переробної галузі плодоовочевої консервної продукції у Черкаській області. Проаналізовано сировинний, технічний, інвестиційний, збутовий компоненти та визначено головні перспективні напрями розвитку галузі.

**Ключові слова:** плодоовочева консервна продукція, врожайність овочів, основні засоби, інноваційна активність, інвестиційне забезпечення, інвестиційний проект, інтеграція виробництва.

**Р. А. Кучеренко**  
**ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ПЕРЕРАБАТЫВАЮЩИХ ПРЕДПРИЯТИЙ ПЛОДООВОЩНОЙ КОНСЕРВНОЙ ОТРАСЛИ ЧЕРКАССКОЙ ОБЛАСТИ НА ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННОЙ ОСНОВЕ**

В статье исследованы проблемы, которые препятствуют ускоренному развитию перерабатывающей отрасли плодоовощной консервной продукции в Черкасской области. Проанализированы сырьевой, технический, инвестиционный, сбытовой компоненты и определены главные перспективные направления развития отрасли.

**Ключевые слова:** плодоовощная консервная продукция, урожайность овощей, основные средства, инновационный проект, инновационная активность, инвестиционное обеспечение, интеграция производства.

**R. A. Kucherenko**  
**TO THE QUESTION OF THE DEVELOPMENT OF PROCESSING ENTERPRISES OF FRUIT AND VEGETABLE CANNING PRODUCTS OF THE CHERKASY REGION ON INNOVATIVE INVESTMENT PRINCIPLES**

In the article investigational problems which hinder speed-up development of processing industry of fruit and vegetable canning products in Cherkasy area in the article. Raw material are investigated, technical, investment, sale components are analyzed and main perspective directions of the development of industry are determined.

**Key words:** fruit and vegetable canning products, productivity of green-stuffs, basic fund, innovative project, innovative activity, investment processing, integration of the production.